

NAMIK DOKLE
GURI I PENDEŠĒS
(COVID - 1984)
ROMAN

BOTIMET TOENA

NAMIK DOKLE

GURI I PENDESËS

(COVID - 1984)

roman

BOTIMET TOENA

Tiranë

Botimi i parë, 2022

Botimi i dytë, 2023

Botimi i tretë, 2026

Botuese: Irena Toçi

Kryeredaktore: Sonila Kapo

Redaktore: Anrila Spahija

Korrektore letrare: Edona Marku

Përkujdesja grafike: Elsa Hajderaj

Kopertina: Gea Qëndro

ISBN 9789928960443

© Autori *dhe* BOTIMET TOENA

Të gjitha të drejtat janë të rezervuara. Nuk lejohet shumëfishimi me asnjë lloj mjete apo forme, as me fotokopje, pa lejen me shkrim të mbajtësit të copyright-it.

BOTIMET TOENA

Rr. "M. Gjollësja", nr. 71, Tiranë 1023

ose K. Postare 1420

Tel.: +355 67 70 70 884

botimet.toena@gmail.com

toena.porosionline@gmail.com

<https://toena.al>

Kemi dy jetë dhe e dyta
fillon atëherë kur e kuptojmë
që kemi vetëm një.
Konfuci

Një muajin e shtatë të shfaqjes së sëmundjes, një burrë u hodh nga ballkoni i katit të tretë të spitalit. Të gjithë ata që e panë të shtrirë mbi pllakat e anërrugës së ndërtesës, i ngulën sytë jo mbi pllangën e stërmadhe të gjakut, por te masa e shkapërderdhur e trurit, që dukej si akulllore e hedhur në tokë nga një fëmijë idhnak.

U mbloodhën shumë të sëmurë të tjerë për të parë, por një mjeke që erdhi aty nxitimthi, hoqi bluzën e saj të bardhë dhe e mbuloi. Pastaj u largua pa thënë asnjë fjalë. U dëgjua urdhri i dikujt që ta çonin kufomën në morg, por më të shpejtë nga sanitaret që u sorollatën për të gjetur një bartëse, u treguan gazetarët, të cilët arritën të gjenin kufomën aty ku kishte rënë, ta filmonin me kamerat e tyre të zeza, që dukeshin si korba të zbritur nga një botë jashtëtokësore, madje edhe të fillonin pyetjet për ata që silleshin rreth të vdekurit. Njëri prej kameramanëve, pa i marrë dorën askujt, e zbuloi kufomën dhe nisi të filmojë; pas tij u turrën edhe ndonja gjysmë duzine kameramanësh të tjerë, duke shtyrë shoku-shokun e duke përplasur aparatet e tyre të filmimit.

“Orlët e mutit!”, tha dikush dhe u largua pasi hodhi një vështtrim mbushur me pezëm dhe neveri. Ndërkohë, katër sanitare e vunë të vdekurin në bartëse dhe pastaj e futën në spital. Gazetarët u turrën drejt portës, por një grua, që u ndodh te dera, ua mbylli para turinjve. Thithat e derës zhurmuuan si në një vajtim të zvargur.

Gjithë spitali, të sëmurët dhe mjekët e tyre, u trandën. Zymtimi varej në qiellzanën e çdo dhome, ndërsa nëpër mesoret e pavijoneve, mbi pllakat e fundshtrojës, kërcisnin nxitueshëm këpucë çdo lloji. Në ajër përsillej vetëm një pyetje: “Kush ishte? Ç’pati?”. Por në ato grima kohe askush nuk përgjigjej... as shiu që sapo kishte nisur të imtonte, pa mundur të fshinte gjurmët e gjakut.

Doktoreshë Borjana Damati hyri e përhumur në sallën e mbledhjeve dhe fjalët e drejtorit të spitalit i kërcitën në tru si një breshëri arme, të cilën nuk po e kuptonte se nga vinte.

Pas një imte hutimi kuptoi se ato shkrepnin përmes dhëmbëve të bukur të drejtorit:

- Ku e ke bluzën ti?

- Çfarë? - pyeti ajo pa kuptuar mirë as pyetjen e tjetrit dhe as përgjigjen e vet.

- Je nisur për dasmë? Një pacient yti u hodh nga ballkoni dhe ti më sillesh si në mbrëmje studentësh. Ku e ke bluzën? - pyeti me një zë që dilte nga zgavrat e zemërimit.

- Në morg, - u përgjigj ajo duke u kthyer përmes vdekjes, në botën reale. Por përgjigjja e saj ia përpushi

gacat drejtorit, i cili, në të bërtiturat e tij përmendi vdekjen, vetëvrasjen, gazetat dhe televizionet, ministrin, kryeministrin, të gjithë ata që prisnin përgjigje për ngjarjen e asaj pasditeje.

- Pse ndodhi?! Pa ma thuaj ti përgjigjen. Apo e ke lënë edhe mendjen në morg? Dukej aq i inatosur, sa nuk e nxinte as lëkura e vet.

Një nga shefat e pavijoneve i foli drejtorit pranë veshit, me sa duket i tregoi se doktoreshë Borjana kishte mbuluar të vdekurin me bluzën e vet dhe prandaj përgjigjja e saj nuk mbështillte ndonjë faj, aq më pak ndonjë tallje me drejtorin, siç e kuptoi ai në fillim, por ishte pjesë e atij realiteti të trishtë të asaj dite. Si për të vërtetuar atë pëshpërimë, në sallë hyri njëra nga sanitaret, me bluzën në dorë.

- Doktoreshë Bora, - iu drejtua Borjanës, - keni harruar bluzën në morg. - Ajo e mori bluzën, por nuk e veshi. Gjithçka që u fol në atë mbledhje urgjente, ishte një turbullirë e trazuar për vramendjet e doktoreshës, aq sa ajo mori vesh vetëm një gjë: i kërkohej të bënte urgjent një raport mbi ngjarjen, raport të cilin do t'ia dërgonin ministrit, kryeministrit apo dreqit vetë. Gjithë jetën ishte përpjekur të zbatonte këshillën e lashtë latine *rumores fuge*, por tani po kuptonte se jo vetëm që nuk i *largohej zhurmës*, por kishte rënë në gropën më ulëritëse të saj.

- Ishte pacienti yt, zonja Damati, është përgjegjësia jote, edhe raportin ti do ta shkruash. Urgjent! Ur... gjent... gjent... gjent! - Ishte kapur pas asaj fjale, si i

dehuri për huri. Asaj i tingëlloi si goditja e një kapaku pusete që mbyllej, ndërkohë që e ndjeu veten të taposur nën atë peshë të rëndë prej hekuri, bërtimash dhe duhmës së rëndë të nëndheut.

Ndërsa doktoreshë Borjana Damati përpëlitej nëpër frazat e raportit që i jepte ndjesinë e një nekrologjie, në mesoret e spitalit kundërviral, e më së shumti në dhomat e mjekëve, u përsërit për të disatën herë ajo frazë e athtë, autorin e parë të së cilës nuk e kujtonte askush. Ata që e thoshin; ca me mllef e inat, ca me xhelozë e smirë, të tjerë pa e kuptuar as vetë pse u lëvrinte ajo frazë në gërbellat e shpirtit, ndërsa ndiheshin të kënaqur dhe ironikë duke u mëshuar atyre fjalëve, ulnin kokën kur në korridore hasnin doktoreshë Borën. “U thye, më në fund, edhe qypi i doktoreshë Grenzës! U thye... copa u bëftë!”

Nga të gjithë, të paktë ishin ata që e dinin saktësisht përse mjeken Borjana Damati e quanin “doktoreshë Grenza”. Disa mendonin se ajo nofkë i kishte mbetur ngaqë drejtori i spitalit, një tatalosh si të kishte dalë nga ndonjë novelë e Migjenit, pyeste shpesh të tjerët: “Hë, ka shkruar gjë sot ajo Grenza, ka dhënë ndonjë intervistë?”. Dhe e bënte këtë pyetje çdo ditë e më shpesh, qysh se në spital erdhi një ekip kontrolli nga ministria e Shëndetësisë dhe doktoresha e zemëruar u tall me ata që kontrollonin zbatimin e orarit të mjekëve

dhe as donin t'ia dinin se pavijonet nuk kishin ngrohje, se muret e sallës së operacionit kishin zënë myk, se kompania që furnizonte spitalin me ushqime u jepte të sëmurëve pula të krimbura e patate të kalbura. Të gjitha këto shqetësime të mjekes drejtori i merrte pluhur mbi vete dhe dëgjonte kambanat e alarmit që binin rreth zyrës së tij të ngrohtë. Edhe më shumë akoma, kur telefoni edhe kryeministri që, pa pyetur për ngrohjen, ushqimin e të sëmurëve apo muret e sallës së operacionit, i kërkoi llogari drejtorit për doktoreshën: “Ç’ e keni atë Grenzë që do të na pickojë tani në prag fushate?! Mbylljani gojën!”. “Po, po, Grenzë e vërtetë është”, tha drejtori, pa ditur të thotë ndonjë gjë tjetër më *calmante*; fjalë që e përdorte që pas një specializimi dyjavor në Itali.

Drejtori nuk guxoi atëherë ta thërriste në zyrë Borjana Damatin, sepse, qeni qepën ta hajë, të gjitha kritikant (ah, më mirë të themi vërejtjet) ishin të vërteta. Ishte vetë kryeministri që sulmoi doktoreshën, natyrisht pa ia përmendur emrin. Në faqen e vet sociale vuri ca fotografi të bukura nga spitalet dhe, nën to, atë proverbin e famshëm shqiptaro-ballkanik: *Qentë le të lehin, karvani të shkojë përpara*. Drejtori u gëzua, ngaqë kuptoi se faji i tij për problemet e spitalit që kishin dalë nëpër gazeta dhe portale, kishte rrëshqitur tashmë si kallaji mbi gunën e kryeministrit. Por dy orë më vonë, iu liruan burmat e trurit, kur njëri nga mjekët që e informonte për çdo gjë që ndodhte në stanin e tij, me fytyrë të murrëtyer

si pleh i pakalbur, i tregoi një faqe portali ku ishte publikuar përgjigjja e Bora Damatit ndaj proverbit të kryeministrit të vendit: *(Kar)vani leh, qentë shkojnë përpara!* Drejtorit nuk i ra qiellzana mbi kokë, siç thuhet, por iu shemb nënshiroja poshtë këmbëve. “Do ta shtyp! Do ta shtyp!”, thërriste dhe dukej se të gjitha fjalët e tjera të shqipes i kishte harruar. “Grenza e mutit!” Por fytyrëplehu e këshilloi: “Mos e nga grenzën me krane, se e nget të zezën tande”, duke nënkuptuar kështu mënyra të tjera për të shpëtuar nga pickimi i insektit mistrec. I kujtoi edhe atë mënyrën se si vreshtarët mbronin rrushin e tyre nga grerëzat, me dy shishe *kokakola* të prera në mes dhe pastaj të bashkuara, duke futur grykën e njërës te pjesa e gjerë e tjetrës. Grerëzat, të tërhequra nga aroma e pijes së ëmbël, hyjnë nëpër grykën e hapur të njërës për të thithur lëngun në fundin e tjetrës dhe...

“Dhe...?” - pyeti drejtori.

“Dhe nuk dalin dot më, sepse nuk e gjejnë grykën e shishes për të dalë.”

“Kjo Grenza jonë del edhe nga vrima e gjilpërës”, tha drejtori.

Por ato ditë, pas vetëvrasjes së pacientit, edhe ai u bashkua me ato zëra që pëshpëritnin: “U thye, më në fund, edhe qypi i doktoreshë Grenzës”. Asnjërit prej tyre nuk i kujtohej, nuk i shkonte në mend dhe as kishte dëgjuar që atë emër, Borjana Damati ia kishte vënë vetes. Kur përgatiti temën e diplomës në universitet, temë që u vlerësua me notën më të lartë, krahas

kushtimit që ua kishte bërë prindërve dhe familjes, “Pa të cilët do të isha askush dhe nuk do të arrija askund”, kishte shtuar edhe një “kuriozitet filozofik”: *Grerëza ka një sipërfaqe fluturuese 0.7 cm. katror dhe peshë 1.2 gram. Sipas ligjeve të aerodinamikës është e pamundur që, me këto përmasa, të fluturojë. Grerëza nuk e di këtë dhe vazhdon të fluturojë.*

Njëmbëdhjetë ditë pas vetëvrasjes së parë, ndodhi e dyta. Nga i njëjti ballkon i spitalit, thuajse në të njëjtën orë. Ngjarja e dytë tragjike u bë lajm i të gjitha mediave dhe rrjeteve sociale; për të flitej nëpër zyra, rrugë dhe kafene. Borjana Damati e ndjeu veten në kurthin e vdekjes dhe të vetmisë së idhtë. Ditën e kalonte disi, e dhënë pas punës dhe të sëmureve të tjerë, por natën nuk e duronte dot heshtjen makabre të yjeve dhe i dukej se, nga çasti në çast, do të çahet cipa e qiellit e ato do të binin në tokë, do të përplaseshin nëpër gurë e shkrepa, në rrugë e puseta kalbësirash.

Për më tepër që i vetëvrari i dytë i qe dukur një burrë i qetë, serioz dhe dashamirës. “Mos u shqetëso doktoreshë, ti nuk ke asnjë faj”, i pat thënë kur plasi zhurma për vetëvrasjen e parë. Ajo nuk iu përgjigj, por atë thënie e mendoj shumë gjatë. Çfarë di ky për tjetrin; ndoshta ka dëgjuar ndonjë gjë, ndonjë bisedë, ndonjë ankesë, ndonjë vrarje ndërgjegjeje. E dinte se të jetuarit me ndjenjën e fajit ishte diçka e tmerrshme, të cilën po e ndiente tashmë edhe në lëkurë të vet. “E kaluara peshon më rëndë se një pllakë varri”, kujtoi

diçka nga leximet e hershme, u përpoq të gjente emrin e filozofit që i kishte thënë ato fjalë, por errësira e kujtesës nuk po i zbulonte asgjë. Më shumë për të qetësuar veten sesa e sigurt, mendoi që ato ishin fjalë të Dekartit, apo ndoshta edhe të Borhesit. “E kaluara vret më shumë se pushka”, përsëriti fjalën shqiptare, në analogji me sentencën filozofike. E kaluara kalb gurin, tret edhe burrin... E kaluara shpellon në çdo shpirt njeriu... U përpoq të dilte nga ai labirint dhe u nis drejt dhomës, ku kishin qenë të shtruar dy të vetëvrarët, por, sapo e hapi derën, ndërroi mendje. Të sëmurët e tjerë të asaj dhome iu dukën si të huaj, të zbritur nga një botë e çuditshme, që me vështrimin e tyre sikur e pyesnin: “Ku jemi këtu? Në ç’planet kemi rënë?”. Gërbellat e tyre psikologjike po ktheheshin në stërmundim për mjeken. Kishte frikë t’i shikonte në sy, sepse i përbirohej nëpër tru ajo pyetja e famshme që Frojdi kishte bërë për Niçen: *Sa vetëvrasës është ky pacient?*

E tërhoqi derën e dhomës pa u thënë dot asnjë fjalë të sëmurëve dhe u kthye në zyrën e saj. Nuk i mbajti dot lotët dhe ca pika ranë mbi tavolinën e punës. Vuri re që ata lot ranë mbi një copë letër që nuk ishte e saja, dikush e kishte sjellë në kohën që s’ishte aty. E mori në dorë dhe e lexoi. “Me rekomandimin e kryeministrit shkarkoheni nga detyra e shefes së pavijonit numër katër të *Covid-1984*. Mbani përgjegjësi derisa të emërohet shefi i ri.” U habit me ndjenjën e indiferencës që e kaploi në atë imtë. Në

rrethana të tjera, me siguri do të ishte tronditur shumë nga ai shkarkim i beftë, por atë ditë jo; nuk kishte kohë as nge të mendonte për fatin e vet, ndërkohë që nga pavijoni që drejtonte ishin nisur dy arkemorte drejt varrezave të qytetit, ndërsa emri i saj lakohej në çdo gazetë dhe portal, sikur atë sëmundje të tmerrshme që po trondiste gjithë botën, ta kishte shpikur ajo, diku, në ndonjë laborator të errët.

“Po ai burracaku?”, mendoi për drejtorin. “Nuk pati kurajën të ma thoshte vetë, por ma njoftoi me këtë letër paçavure!” Megjithatë nuk e vrau mendjen shumë as për sjelljen e tij. Madje, ndiente njëfarë çlirimi, sikur i qenë lehtësuar supet nga emri i rëndë “shefe” dhe mund të lëvizte më lirshëm në ujërat e jetës së vet. “Ndoshta mund t’u përkushtohem më tepër shkaqeve të kësaj që po ndodh”, mendoi. Kishte lexuar në lajme të ndryshme që edhe në disa vende të tjera ndodhnin vetëvrasje të të sëmurëve nga ai *Covid-1984* i tmerrshëm, të cilin mjekët dhe politikanët e quanin “armik të padukshëm”. Presidenti i sapozgjedhur i Amerikës kishte kumtuar që nga ajo sëmundje kishin humbur jetën më shumë amerikanë sesa nga dy luftërat botërore dhe ajo e Vietnamit, të marra së bashku. Midis atyre mijëra të vdekurve, të cilët në gjithë botën kishin kaluar shifrën e disa milionëve, me siguri ka edhe të vetëvrasë të tjerë. “Nuk janë vetëm këta dy tanët”, mendoi. E tronditi rikujtesa e një lajmi nga vendi fqinj, ku thuhej se ishin vetëvrasë edhe dy mjekë. Për njërin prej tyre thuhej se

ishite hedhur nga kati i shtatë i spitalit, sapo i kishte vdekur një i sëmurë. “Kushedi pse është ndier fajtor”, mendoi Bora. “Po unë?” Ndjeu një shqetësim që sapo kishte filluar të shpellonte brenda saj. Megjithatë, brenda vetes, ndjeu nevojën për të qenë më e butë, më mirëkuptuese me ndërgjegjen e vet, a ndoshta edhe me rrjedhat e nënvetëdijes. Mbase për këtë arsye kujtoi priftin, për të cilin kishin folur shumë televizione, për shënjimimin e tij njerëzor duke hequr dorë nga respiratori i vet, për t’ia dhënë atë një djali të ri të saposhtuar në spital. “Ka ende njerëz kjo botë”, mendoi Borjana, “përndryshe ç’do të duheshim ne mjekët?”

Doli nga zyra, duke e lënë derën hapur për shefin apo shefen e re që do të vinte në vend të saj. Kolegë dhe të sëmurë, me të cilët u këmbye në korridor, e shikonin krejt ndryshe nga ditët e tjera. “Apo më duket mua ashtu; me siguri, sepse këta nuk mund ta dinë që unë sapo jam shkarkuar, të paktën të sëmurët, jo.” Por kur kaloi pranë një salloni, që shërbente për pritjen dhe takimin e familjarëve, sytë i shkuan tek ekrani i një monitori dhe diçka, si një rrymë elektrike, e përshkoi në gjak dhe nerva, kur lexoi emrin e vet. “Shkarkohet shefja e pavijonit numër katër të *Covid-1984* për shkak të dy vetëvrasjeve.” Ajo frazë u zëvendësua nga një tjetër: “Kryeministri urdhëroi...”, por nuk u ndal ta lexonte të plotë atë njoftim, vazhdimin e të cilit e hamendësoi. Ndjesia e

rrymës elektrike nuk po i largohet nga trupi. “Jam bërë si bretkosë eksperimenti”, përsiati në një vramendje të pakuptueshme dhe iu kujtuan punët laboratorike në universitet, kur eksperimentonin sjelljen e bretkosave ndaj rrymës elektrike. “Bretkosë eksperimenti! Vallë kështu jam bërë?” Në telefonin lëvizës u lajmëruan dy thirrje të njëpasnjëshme, të dyja të panjohura. Hapi të parën dhe dëgjoi zërin e një gazetareje të kronikës së zezë, ia mbylli dhe vendosi të mos i përgjigjej askujt, të paktën atë ditë.

Hyri në dhomën e të sëmurëve; iu dukën sikur i kishte zënë agjrami¹ që u brente trutë e kokës dhe sytë e ballit. Shikoi të gjithë matjet e temperaturës, oksigjenit, tensionit dhe i vështroi sikur do t’i pyeste: “Po tani kush e ka radhën?”. Çuditërisht, edhe vështrimi i të sëmurëve dukej i mjegulluar nga e njëjta pyetje: “Na thuaj ti, doktoreshë, kush nga ne e ka radhën?”. E njëjta pyetje, por... Ajo e saja kishte fluturuar si një shigjetë e lëshuar në pyll, pa drejtim, pa zhurmë, pa e parë askush se ku do të binte. Ndërsa pyetja e të sëmurëve ishte shigjetë që godiste vetëm në një pikë, në gjoksin e saj, në zemrën e saj. Ajo, dhe jo ata, duhet të përgjigjej.

“Na erdhi keq, doktoreshë Bora...”, foli njëri prej tyre.

“Por ti nuk ke asnjë faj”, e plotësoi tjetri, pak më i ri se i pari. Fraza e dytë iu ngul në tif të kokës. Po kjo?

¹ Sëmundje brejtëse e pemëve. (Shën. i autorit.)

Janë të njëjtat fjalë, siç m’i tha ai që u vetëvra sot. Të jetë rastësi apo ka diçka. Po kush e ka fajin, deshi të pyeste, por ato fjalë u shkërmoqën pa arritur në pejzat e gjuhës së saj.

Telefoni ra përsëri dhe ajo vuri re që ishte thirrësi i parë që këmbëngulte. Kur bëri thirrjen e tretë ajo e hapi e përgatitur ta sikteriste në esfel, cilido gazetar apo gazetarë të ishte, çfarëdo zyrtari ministrie apo edhe çfarëdo prokurori, por e mbajti gjuhën, kur dëgjoi një zë të njohur, të cilin prej shumë kohësh nuk e kishte dëgjuar.

- Bora je?

- Ooo, profesor Reka, qenkeni ju?

- Po, unë jam... kur të kesh kohë, eja për një kafe. Të bisedojmë.

- Patjetër, profesor, - tha ajo dhe ndjeu njëfarë çlirimi.

Profesori e priti në një internet-kafë poshtë pallatit ku banonte. Ishte plakur shumë. Sytë i lagështonin, trupi i qe rrudhur si bishti i qershisë, mbante bastun, por ajo do ta njihte edhe po ta shikonte në një turmë të madhe njerëzish apo pleqsh. E kishte dashur shumë atë profesor, që ditën e parë kur erdhi në auditor dhe, kur dëgjoi emrin e saj, e pyeti se kush ia kishte vënë emrin Borjana. “Gjyshi”, i tha ajo. “E paska dashur shumë fshatin e vet”, tha profesori, dhe më vonë i

tregoi se dikur kishte qenë në atë fshat, dhe ndoshta e kishte njohur apo takuar edhe gjyshin e saj, që emrin e fshatit të vet ia kishte vënë asaj, duke e feminizuar me një prapashtesë. Por, i pëlqente më shumë kur e thërrisnin shkurt, Bora. Më vonë e mori vesh se profesori qe internuar për nëntë apo dhjetë vjet, vetëm pse në atë fshat kishte zbuluar një sëmundje, të cilën të tjerët, ata të shtetit, nuk donin ta pranonin. Ah, po kjo sëmundje e tanishme nga na erdhi?

Profesori kurrë nuk u foli për atë sëmundje që e çoi në baltërat, përcëllimat dhe cegmat e internimit, por ndoshta si jehonë të asaj ngjarjeje u përsëriste shpesh gjatë leksionit:

“Sëmundjen duhet ta kërkoni aty ku të tjerët nuk e shohin”.

Edhe atë ditë, kur kishin kaluar njëzet vjet nga koha që ligjëronte për studentët të rejat dhe zbulimet më të fundit të mikrobiologëve të botës, e përsëriti atë shprehje, dhe Bora Damati qëndroi një grimë e menduar e pa folur. E vështroi profesorin në sy dhe dalloi se nën hirin e tyre regëtinte prushi i fundmë i jetës. Por në mendje ishte i kthjelltë, pa brymë në tru.

- Shiko çfarë shkruajnë, - i tha ai dhe i zgjati një fletë të sapoprintuar nga interneti i kafenesë. “Në Europë dhe në Shtetet e Bashkuara, sondazhet e kryera që nga fillimi i pandemisë *Covid-1984* sugjerojnë se teoritë konsiprative kanë pasur njohje dhe përhapje të gjerë. Si tendencë e përgjithshme, rreth një e katërta e popullsisë duket se besojnë në to. Nga gjashtë